

Anuška Deranja Crnokić, Ines Jelavić Livaković

Pravna zaštita poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Republike Hrvatske – doprinos valorizaciji i očuvanju

Anuška Deranja Crnokić
Ines Jelavić Livaković
Ministarstvo kulture RH
Uprava za zaštitu kulturne baštine
HR – 10 000 Zagreb, Ulica Josipa Runjanina 2

UDK: 72.025.3(497.5)“1945/1990”:34
Prethodno priopćenje/Preliminary Communication
Primljen/Received: 31. 3. 2016.

Ključne riječi: poslijeratna arhitektura, spomenik kulture, kulturno dobro, preventivno zaštićeno dobro, Registar kulturnih dobara RH, pravna zaštita

Key words: post-war architecture, cultural monument, cultural property, preventively protected property, Register of Cultural Properties of the Republic of Croatia, legal protection

U radu se daje kronološki pregled pravne zaštite poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Hrvatske, s katalogom koji broji 68 zaštićenih ostvarenja tridesetak renomiranih arhitekata, uz problemski uvid u pravno poimanje zaštite u kontekstu političkih promjena. Provedenom analizom zaštićenih poslijeratnih ostvarenja upisanih u Registar kulturnih dobara RH istražena je zastupljenost autora, teritorijalna rasprostranjenost poslijeratne arhitekture te je zasebno analizirana zastupljenost pojedinih vrsta prema klasifikaciji namjene. U radu se otvara i pitanje o izazovima oko uspostave kriterija koji odražavaju suvremena shvaćanja važnosti novije kulturne baštine. Izneseni su specifični problemi do kojih dolazi kod izlučivanja primjera zaštićene poslijeratne izgradnje iz Registra kulturnih dobara, a nastalih zbog vremenski heterogenih arhitektonskih ostvarenja koja ponekad uključuju rad više arhitekata, te nemogućnosti izlučivanja točnog broja građevina realiziranih u vremenski definiranom okviru. Naglašena je i afirmacija poslijeratne arhitekture u proteklih nekoliko godina potaknuta djelovanjem građanskih inicijativa na području europskih zemalja, pa i u Hrvatskoj, koja je pridonijela valorizaciji, zaštiti i očuvanju ove arhitekture. Rad je poticaj za daljnje razrade i produbljivanja metodologije i kriterija zaštite te podizanje opće i stručne svijesti o vrijednosti i važnosti poslijeratne arhitekture.

UVOD

Doprinos vrjednovanju, očuvanju i zaštiti poslijeratne arhitekture u vremenskom razdoblju od 1945. do 1990. godine čini 68 kulturnih dobara upisanih na Listu zaštićenih

kulturnih dobara i Listu preventivno zaštićenih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. U ovom radu istražen je odnos konzervatorske službe prema arhitekturi iz vremena socijalizma kao manifestacije identiteta te provođenje postupka pravne zaštite poslijeratne arhitekture kao dijela kulturnog naslijeđa Hrvatske. Razmatrana je i primjena vremenskog odmaka uvriježenog u konzervatorskoj praksi kao garancije za nepristranu i objektivnu valorizaciju. Istražen je povijesni pregled pravne zaštite poslijeratne arhitekture kao i današnje stanje koje je potkrijepljeno katalogom, odnosno popisom zaštićenih poslijeratnih arhitektonskih ostvarenja s osnovnim informacijama i fotografijama. Kriterij odabira arhitektonskog ostvarenja za katalog zadan je vremenskim okvirom i ne uključuje stilske odlike arhitekture kao ni vrijeme nastanka idejnih rješenja po kojima su, u nekim slučajevima, projekti naknadno realizirani. Ovaj se rad temeljno bavi dinamikom donošenja rješenja o zaštiti arhitekture nastale poslije Drugog svjetskog rata do 1990., s ciljem njezine afirmacije u skladu s europskim trendovima.

PRAVNA ZAŠTITA POSLIJERATNE ARHITEKTURE U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1999. GODINE

Nakon Drugoga svjetskoga rata uspostavlja se konzervatorska služba temeljem Općeg zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti FNRJ iz 1946. godine, dok se nakon donošenja prvog Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti (NN 84/1949) uređuje postupak pravne zaštite kulturne baštine na razini tadašnje Narodne Republike Hrvatske. Svi spomenici stavljeni su pod zaštitu države, a spomenikom kulture se smatraju svi pokretni i nepokretni objekti ili skupine objekata kao i arhitektonske i urbanističke cjeline kulturno-historijskog, historijskog, umjetničkog ili etnografskog karaktera ili

osobite nacionalne važnosti.¹ Postupno nadležni zavodi odlučuju koji se predmeti smatraju spomenicima kulture i donose rješenja o njihovoj zaštiti prema navedenom Zakonu².

Važno je naglasiti da je u prvim poslijeratnim godinama konzervatorska služba bila fokusirana prvenstveno na obnovu spomenika³ koji su stradali tijekom rata, a čije je stanje bilo urgentno, kao i na sustavnu evidenciju svih kulturno-povijesnih vrijednosti za koje se pretpostavljalo da imaju svojstva spomenika kulture. Zavodi izrađuju liste proglašanih spomenika kulture i svoje prijedloge za buduća proglašenja, što potkrjepljuju izvještaji iz 1955. godine.⁴ U isto vrijeme tadašnji urbanisti i arhitekti bili su fokusirani na izgradnju nove stambene arhitekture, industrijskih postrojenja i općenito na izgradnju nove prijeko potrebne infrastrukture.

Tek Zakon o zaštiti spomenika kulture iz 1967. godine uz rješenja o zaštiti unosi kategoriju preventivne zaštite, za spomenike za koje se pretpostavlja da imaju svojstva spomenika kulture, u konzervatorsku praksu, koju temeljem rješenja donose nadležni regionalni zavod, odnosno općinski zavod⁵. Rješenja o zaštiti kao i rješenja o preventivnoj zaštiti koja danas čine više zbirke rješenja⁶ bila su izvor za analizu dinamike zaštite poslijeratne arhitekture u razdoblju do 1999. godine, a ujedno i stručnog odnosa tadašnje konzervatorske službe.

U poratnom razdoblju prvotno kotarski zavodi, potom regionalni zavodi Socijalističke Republike Hrvatske, uz reprezentativne spomenike graditeljske baštine pretežno sakralne i profane arhitekture ranijih stilskih razdoblja, štite i velik broj memorijalnih područja i spomenika vezanih za radnički pokret i razdoblje NOB-a nastalih većinom u poraću. Budući da mnogi uvaženi arhitekti i kipari toga vremena sudjeluju u uređenju memorijalnih područja iz razdoblja NOB-a, kao i u osmišljavanju skulptorskih rješenja u funkciji spomen-obilježja, u naslijeđe

1 Članak 2. Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti (NN 84/1949).

2 Članak 5. Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti (NN 84/1949).

3 Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz 1999. godine termin *spomenik kulture* ili skraćeno *spomenik* zamjenjuje novim terminom *kulturno dobro*. U ovom tekstu navedeni termini se koriste ovisno zakonskoj definiciji u pojedinim razdobljima.

4 MK – UZKB – SA, Izvještaji Vijeću NR Hrvatske: 955-1955, 368-1955, 1875-1955, 1692-1955.

5 Zakon o zaštiti spomenika kulture (NN 7/67) članak 30. stavak 4.: *Dok za predmet za koji se pretpostavlja da ima svojstvo spomenika kulture ne donese rješenje o upisu u registar, odnosno dok se spomenik ne upiše u registar, nadležni regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture može donijeti rješenje o preventivnoj zaštiti tog predmeta odnosno spomenika. Ukoliko na području određene općine postoji općinski zavod, rješenje o preventivnoj zaštiti donosi taj zavod.*

6 Zbirka rješenja registriranih nepokretnih spomenika kulture zaključno s 2000. godinom broji 2802 rješenja, a Zbirka rješenja preventivno zaštićenih nepokretnih spomenika broji 3399 rješenja, MK – UZKB/SA.

nam je ostao značajan broj memorijalnih spomenika za koje predstoji valorizacija njihova temeljnog fenomena zaštite memorije, ali i njihove estetsko-umjetničke, arhitektonske i urbanističke vrijednosti koju pojedini zasigurno i imaju.⁷

Među prvim poslijeratnim značajnim arhitektonskim ostvarenjima konzervatori Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu prepoznali su Zgradu Auto-centra⁸, poznatu kao „Drveni neboder“ u Martićevoj ulici 9/Iblerov trg 7 arhitekta Drage Iblera, Zgradu Tehnološkog fakulteta⁹ tada u Kačićevoj ulici, danas Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta u Pierottijevoj 6 arhitekta Alfreda Albinija i Stambeni objekt u Ulici Proleterskih brigada 43-43a¹⁰, danas u Ulici grada Vukovara 43-43a arhitekta Drage Galića, za koje su već u siječnju 1969. godine donesena rješenja o preventivnoj zaštiti.

Drveni neboder ubraja se u ključna ostvarenja moderne hrvatske arhitekture te se rješenje o preventivnoj zaštiti donosi samo deset godina nakon izgradnje 1956. – 1958., što je potvrda prepoznavanja Drvenog nebodera kao visoko vrijednog arhitektonskog ostvarenja.¹¹ Gotovo u istom vremenu izgrađena je zgrada Tehnološkog fakulteta kao slobodnostojeća šesterokatna zgrada s visokim prizemljem i djelomično jednokatnim krilom,

7 Visokom umjetničkom vrijednošću izdvaja se spomenik *Pobjeda* s kriptom podignut u Batini 1947. godine, djelo akademskog kipara Antuna Augustinčića, zaštićen rješenjem Regionalnog zavoda u Osijeku 1971. godine.

Nadalje, zanimljivo rješenje *Svjetionik "Pomorac"* i spomenik *Neznanom pomorcu* (Z-5686) prema projektu Ivana Carića, u suradnji s autorom konstrukcije Paškom Kuzmanićem podignuto je istočno od uvale Bačvice na Katalinića brijegu u Parku pomoraca 1957. - 1958. godine u Splitu. Uz svjetionik je grobnica *Neznanom pomorcu*, rad akademskog kipara Andrije Krstulovića. Jedno od najmonumentalnijih djela memorijalnog karaktera su *Galebova krila*, rad kipara Rajka Radovića, izgrađen 1962. godine u znak sjećanja na osnivanje Jugoslavenske ratne mornarice u Drugom svjetskom ratu, koji je zaštićen je od strane Regionalnog zavoda Split 1974. godine.

Po originalnosti izričaja i umjetničke kvalitete izdvaja se arhitektonsko ostvarenje skulpture *Kameni cvijet* arhitekta Bogdana Bogdanovića, izvedba Lavoslava Horvata, koja je postavljena u sklopu Spomen-područja Jasenovac 1966. godine. Na samu skulpturu, kao i kasnije arhitektonsko rješenje Memorijalnog muzeja i zgrade osnovne škole autora Petra Vovka odnose se odredbe zaštite temeljem rješenja od 13. 12. 1963. Kotarskog zavoda u Sisku, kojim se štiti veći obuhvat spomen-područja i revidiranog rješenja iz 2007. godine (Z-3411).

Među mnogobrojnim memorijalnim područjima ističe se Spomen-područje Dotršćina, registrirano 1963. od strane Kotarskog zavoda prvim rješenjem KZ-KOT-Z 99, i kasnije rješenjem iz 1969. godine RZG099 1969. Ovaj spomenički kompleks šezdesetih godina prošlog stoljeća uredila je skupina umjetnika predvođena arhitektom Josipom Seisselom. Vojin Bakić, Branko Ružić, Stevan Luketić i Kosta Angeli Radovani izradili su tada pet monumentalnih djela. Među zadnjim izgrađenim, ujedno i zaštićenim je Spomen-park Dudik (Z-4187), smješten uz naselje Mitnicu, otvoren za javnost 1980. godine, čije je idejno rješenje izradio također arhitekt Bogdan Bogdanović.

8 RZG -02-13/120-1969. od 24. 1. 1969.

9 RZG 02-13/115-1969. od 24. 1. 1969.

10 RZG -02-13/14-1969. od 24. 1. 1969.

11 Trajna zaštita donesena je temeljem rješenja od 18. 3. 2004. godine pod brojem Z-1472.

preglednog funkcionalističkog prostornog koncepta i naglašenog autorskog rukopisa, nagrađena Nagradom Grada Zagreba 1963., te uvrštena u antologiju hrvatske arhitekture 1945. – 1985. godine.¹² Slobodnostojeća sedmerokatnica s uvučenim osmim katom u Ulici grada Vukovara 43-43a, izgrađena 1955. – 1957. prema projektu Drage Galića, prepoznata je i preventivno zaštićena kao jedan od najboljih primjera hrvatske poratne stanogradnje, naglašenog autorskog rukopisa, inovativnog prostornog rješenja stambenih jedinica, te kvalitetnih građevinskih obilježja.

Vrijedno arhitektonsko ostvarenje osmogodišnje škole „Maršal Tito“¹³ na Visu danas Osnovna škola „Vis“ izgrađena 1963. – 1964. godine prema projektu arhitekta Nevena Šegvića, a zaštićene 1975. kao memorijalna građevina podignuta u spomen palim borcima i žrtvama fašističkog terora,¹⁴ uključena je u ovaj pregled zbog znalački uklopljene arhitekture u krajolik viškog zaljeva. Upravo će arhitektonsko oblikovanje biti valorizacijskim temeljem budućeg prijedloga revizije ovoga rješenja.¹⁵

Nakon donošenja navedenih prvih triju preventivnih zaštita prošlo je gotovo 16 godina do donošenja novih preventivnih zaštita poslijeratne arhitekture. Godine 1985. ista ustanova, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, donosi preventivno rješenje za Zgradu Radničkog i narodnog sveučilišta u Zagrebu, „Moše Pijade“¹⁶, izgrađenu 1956. – 1961. godine. Zgrada je smještena u nekadašnjoj Ulici proleterskih brigada 68, današnjoj Ulici grada Vukovara 68, a projektirali su je nagrađeni arhitekti Radovan Nikšić i Ninoslav Kučan, dok je interijer i opremu potpisao Bernardo Bernardi. Vrijednost zgrade prepoznata je u razvedenosti i skladnoj povezanosti horizontalnih i vertikalnih masa te u dinamičkoj ravnoteži i ritmiziranju otvorenog i zatvorenog, punoga i praznog, te suvremenog doživljaja prostora i prostornog kontinuiteta.¹⁷

Iste se godine donosi rješenje o preventivnoj zaštiti Stadiona Dinamo i sportsko–rekreacijskog parka Svetice¹⁸, građenoga 1946. – 1962., zbog neospornih urbanističko-arhitektonskih kvaliteta uklopljenih u urbano tkivo grada, uzimajući pri tome i širi prostor tj. utjecaj obližnje Maksimirske šume, što je nažalost devedesetih negirano

12 Šegvić, N. (1986.): Stanje stvari, jedno viđenje 1945.-1985., *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Br. 196-199/86, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, 175.

13 RST-836, br. rješenja:24/5-75 od 17. 10. 1975.

14 Na pročelju škole podignuta je ploča s uklesanim imenima palih boraca, dok je u atriju izveden mural u tehnici majolike s prikazom otoka Visa za vrijeme NOB-a, rad više autora: Raoula Goldonija, Ive Šebalja i Perošića.

15 U tijeku je revizija predmetnog rješenja.

16 RZG – 03-UP/1-927/1

17 Ivančević, R. (2001.): *Za Zagreb (suprotiva mnogim)*, Zagreb, 22-23.

18 RZG – UP/I-404/1-85. od 25. 4. 1985.

dogradnjom sjevernih tribina.¹⁹ Prvotni koncept stadiona projektirao je Vladimir Turina, istočnu tribinu autorski tim Vladimir Turina, Franjo Neidhardt, Eugen Erlich i Boris Magaš, a južnu Božidar Tušek. Priznanje ovom arhitektonskom rješenju stiglo je već u kratkom vremenu nakon izgradnje opetovanim publiciranjem u stranim časopisima i knjigama.²⁰

Prostor i zgrada Ekonomskog fakulteta omeđen Ulicom socijalističke revolucije, ulicom Gornje Svetice i ulicom D. Budaka²¹ zaštićen je također 1985. godine kao urbanističko-arhitektonski definiran i krajnje izbalansiran prostor s konkavno oblikovanim pročeljem zgrade Ekonomskog fakulteta, rad arhitekta Jurja Denzlera iz 1950. godine.

Provedenom analizom rješenja donesenih u razdoblju od 1945. do 1990. godine uočeno je da su se trajnom zaštitom pretežno štutila urbanistička, arhitektonska i skulptorska rješenja memorijalnih obilježja, u koju kategoriju dijelom spada i Osmogodišnja škola „Maršal Tito“ na Visu, dok su se poslijeratna arhitektonska ostvarenja štutila isključivo donošenjem preventivnih rješenja, svega njih šest. Iz navedenoga možemo zaključiti da je tadašnja konzervatorska služba bila svjesna vrijednosti recentne arhitekture te da je unatoč prisutnom konsenzusu oko primjene vremenskog odmaka radi nepristrane valorizacije u fokusu interesa imala primarno njezino očuvanje. U to vrijeme propisi s područja zaštite kulturne baštine SRH nisu definirali ovu praksu, odnosno u njima se ne navodi da je nužan preduvjet za provedbu registracije nepokretnih spomenika kulture vremenski odmak od oko 50 godina. Ni u danas važećim pravnim propisima RH nije definiran minimalni vremenski odmak, osim za propisane kategorije kulturnih predmeta koji se smatraju nacionalnim blagom država članica Europske unije²², iako je ukorijenjen u konzervatorskoj praksi vjerojatno još i prije formiranja konzervatorske službe kakvu danas poznajemo²³, a prisutan je u propisima nekih drugih

19 Ivančević, R. (2003): *Za Zagreb 2 (suprotiva mnogim)*, Zagreb, 249, 250

20 Projekt je publiciran u časopisima *Architectural Journal* (London, 1948.), *Architecture and Building* (London, 1955.), *L'Architecture d'aujourd'hui* (Pariz, 1956.), *Architectural Design* (London, 1958.) te u knjizi *Contemporary Architecture of the World 1961* (Tokyo, 1961), izvor: *Hrvatski bibliografski leksikon*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11906> (Ne postoji u tiskanom obliku).

21 RZG 03-UP/I-305/1 od 25. 4. 1985.

22 Pravilnik o određivanju kulturnih predmeta koji se smatraju nacionalnim blagom država članica Europske unije (NN 38/04), čl. 2.: *Bilo koji drugi antikni predmet koji nije uključen u kategorije 1. do 14., stariji od 50 godina.*

23 *Dakako, teško je odrediti vrijeme, koje mora proći da koji predmet postane spomenikom. Prije se pomišljalo, da nakon dva ljudska vijeka (60 god.) predmet dobiva karakter spomenika, no u novije se vrijeme odustalo od takvog fiksiranja vremena, te se prepušta osjećaju, da se prema važnosti predmeta odluči, kada se nešto ima smatrati spomenikom, pa tim u neku ruku postane dobrom cijeloga naroda.* Szabo, Gj. (1912.): 206.

država u okruženju.²⁴ Već početkom 20. stoljeća renomirani konzervator Gjuro Szabo polemizira o odnosu konzervatora spram krutog vremenskog okvira od 60 godina te spominje već prisutnu praksu prepuštanja valorizacije nahodjenju stručnjaka o važnosti spomenika kao dominantnoj odrednici u određivanju statusa samog spomenika.

Donesena prva rješenja preventivnih zaštita prema članku 30. citiranog Zakona iz 1967., mada ne uključuju detaljno obrazloženje, već akt u obliku formulara po kojem se predmnijeva svojstvo spomenika kulture, uspostavila su prvenstveno mehanizam kojim su se sprječavale nekontrolirane promjene na građevinama. Ovakvom primjenom instituta preventivne zaštite zaobišao se vremenski odmak koji je smatran poželjnim kao preduvjet za valjano donošenje rješenja o trajnoj zaštiti spomenika, a ujedno su građevine ipak bile pod stručnim nadzorom temeljem Zakona o zaštiti spomenika kulture i to na neodređeni vremenski rok nužan za donošenje rješenja o trajnoj zaštiti.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske te donošenja Ustava Republike Hrvatske (NN 56/90), koji u članku 52 jamči osobitu zaštitu kulturne baštine, i dalje ostaje na snazi Zakon o zaštiti spomenika kulture iz 1967. godine, s određenim izmjenama i dopunama.

Temeljem izmijenjenog Zakona sada novoformljeni Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode²⁵ donosi 1993. godine rješenje o preventivnoj zaštiti Komplexa koncertne dvorane Vatroslav Lisinski²⁶ u Zagrebu, autorskog djela arhitekata Marijana Haberlea, Minke Jurković i Tatjane Zdvoržak, s Eugenom Erlichom kao autorom konstrukcije.²⁷ Monolitna armiranobetonska skeletna konstrukcija cijelog kompleksa omogućila je čistoću i jednostavnost arhitektonskog izraza, a krovna ljsuka iznad čelične rešetkaste konstrukcije velike dvorane, tada

24 U susjednoj Italiji člankom 12. Zakona o kulturnoj baštini i krajoliku Republike Italije određeno je da samo nekretnine i pokretnine, koji su djelo autora koji nije više među živima i čija izrada potječe od prije više od pedeset godina, mogu imati status kulturnog dobra.

Codice dei beni culturali e del paesaggio 42/2004, Art. 12 *Le cose immobili e mobili indicate all'articolo 10, comma 1, che siano opera di autore non più vivente e la cui esecuzione risalga ad oltre cinquanta anni, sono sottoposte alle disposizioni del presente Titolo fino a quando non sia stata effettuata la verifica di cui al comma.* (Kodeks kulturne baštine i krajolika 42/2004, članak 12, 1. Nepokretni i pokretni predmeti navedeni u članku 10, stavku 1 koji su djelo autora koji nije više među živima i čija izrada potječe od prije više od pedeset godina, podliježu odredbama ovog Naslova dok nije izvršena provjera navedena u stavku 2.)

http://www.comune.bologna.it/iperbole/minlap/Normativa/42_02.html#12, (20. 1. 2016.)

25 Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode počeo je s radom 1. siječnja 1991. godine temeljem Odluke o osnivanju Gradskog zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode koju donosi Skupština Grada Zagreba, *Službeni glasnik Grada Zagreba* broj 39/1990.

26 GZG 33/1-1993. od 30. 11. 1993.

27 Obrazloženje rješenja detaljno opisuje historijat nastanka koncertne dvorane od raspisivanja natječaja, regulacijske osnove, ugovora Matice iseljenika Hrvatske i grada Zagreba o zajedničkoj izgradnji Doma Matice iseljenika i koncertne dvorane te etape izgradnje od 1960. do 1973. godine.

jedno od najsuvremenijih konstruktivnih rješenja, daje skulptorski karakter ovom vrijednom sklopu izgrađenom između 1958. i 1973. temeljem javnog natječaja.

U tom, još uvijek Domovinskim ratom obilježenoj razdoblju tadašnja Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine²⁸ 1996. godine stavlja pod preventivnu zaštitu Hotel Plitvice na Plitvičkim jezerima²⁹. Smješten na povišenom platou uz rub šume, orijentiran glavnim pročeljem na zapad prema jezerima, hotel se sastoji od triju krila arhitektonski povezanih u jednu cjelinu tvoreći tlocrt u obliku slova „T“. Hotel Plitvice projektiran je 1953. – 1954. u arhitektonskom birou Haberle od strane autorskog tima: ing. Marijan Haberle i ing. Tanja Zdvoržak kao autori arhitektonskog rješenja, ing. Eugen Erlich konstruktivno rješenje, dok je ing. Minka Jurković autorica rješenja namještaja.

Godine 1996. Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode preventivno štiti i Robnu kuću „NaMa“³⁰ izgrađenu 1964. – 1966. godine u Trnskom 29 u Zagrebu. Zgrada se ubraja među kapitalna ostvarenja funkcionalističke arhitekture, kao i autorskog opusa Aleksandra Dragomanovića, te je višestruko publicirana i među inim ostvarenjima uvrštena u antologiju 120 vrhunskih ostvarenja moderne hrvatske arhitekture.³¹ Tijekom vremena, građevina je bila izložena propadanju uslijed neodržavanja i neprimjerene namjene, premda je preventivna zaštita bila uspostavljena upravo s namjerom ublažavanja intervencija nastalih u razdoblju prije donošenja samog rješenja.

Iste godine preventivno je zaštićen i Zakladni blok³² – arhitektonska cjelina urbanog bloka trgovačko-stambenih i poslovnih zgrada u Gajevoj 2, 2A i 2B, Bogovićevoj 1, 1A, 1B, 2 i 4, Petrićevoj 1, 3, 5 i 7, te Ilici 1. Jedinствeno ostvarenje sa sudjelovanjem niza renomiranih autora prve polovine 20. stoljeća unutar kojega se ističe Ilički neboder čija je gradnja počela 1957. godine. Glavni arhitekti projekta nebodera, prve zgrade na području tadašnje Jugoslavije s obješnom staklenom fasadom, vizualnog akcenta Donjega grada, bili su Slobodan Jovičić, Josip Hitil i Ivan Žuljević. Unutar istog bloka u Bogovićevoj ulici nalazi se poslovna zgrada Jugonafte, građena iste 1957. po projektu Pavla Baranjaja i Milana Žerjavića, dok je Trgovački pasaż, građen 1964. – 1971. godine, autorstvo Slobodana Jovičića, pješački povezivao okolne ulice prizemljem bloka.

28 Temeljem Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i državnih upravnih organizacija NN 72/94, čl. 32 djelokrug poslova regionalnih zavoda prenosi na Državnu upravu za zaštitu kulturne i prirodne baštine, u sklopu državne uprave.

29 Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, 612-08/96-01/235 od 19. 7. 1996.

30 GZG UP/I-612-08/96-01/12 od 20. 9. 1996.

31 Šegvić, N. (1986.): nav. dj.: 186.

32 GZG UP/I-612-08/96-01/2 od 26. 1. 1996.

Zadnju zaštitu poslijeratne arhitekture prema Zakonu iz 1967. donio je zagrebački Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode 1999. godine s preventivnom zaštitom Poslovne zgrade Zagrebačke banke³³ u Paromlinskoj 2 (nekadašnja Komunalna banka Zagreb), projektirane na modernističkim načelima slobodnog plana s fleksibilnom dispozicijom i volumetrijskom kompozicijom javnih i radnih prostora, profinjenog oblikovanja i plemenite završne obrade autora Kazimira Ostrogovića, izgrađene 1962. – 1964. godine.³⁴

Vidljiv je nastavak trenda donošenja preventivnih zaštita poslijeratne arhitekture i u razdoblju od osamostaljenja RH do donošenja novog temeljnog Zakona 1999. godine u cilju zaštite spomenika do donošenja rješenja o trajnoj zaštiti od mogućih promjena. Izrijeком ova rješenja o preventivnoj zaštiti propisuju da sve radnje u prostoru i na objektu, koje mogu prouzročiti promjene ili narušiti njihov integritet, ne mogu biti poduzete bez odobrenja nadležnih tijela.

U desetogodišnjem razdoblju punom burnih izazova za konzervatorsku službu, s obzirom na ratna zbivanja i štete nastale na mnogim spomenicima kulture tijekom Domovinskog rata, doneseno je pet prethodno navedenih preventivnih zaštita vrijedne arhitekture.

PRAVNA ZAŠTITA POSLIJERATNE ARHITEKTURE U RAZDOBLJU OD 2000. GODINE DO DANAS

Zaštita poslijeratne arhitekture intenzivnije se počinje provoditi donošenjem rješenja o trajnoj zaštiti, i to u prvom desetljeću ovog stoljeća nakon stupanja na snagu novog Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, dana 18. lipnja 1999. godine (NN 69/99).

Novi Zakon propisuje nužno usklađivanje, odnosno reviziju svih dotadašnjih rješenja o registraciji spomenika kulture temeljem članka 120., stavka 1. Prema odredbama novog Zakona novina je u odnosu na prethodni Zakon da propisani rok preventivne zaštite ne može biti dulji od 3 godine, osim za arheološka i podvodna arheološka nalazišta, u slučaju kojih ne može biti dulji od 6 godina od dana donošenja rješenja. Ako se po isteku roka ne donese rješenje kojim se utvrđuje svojstvo kulturnoga dobra, rješenje o preventivnoj zaštiti prestaje važiti.

Za preventivne zaštite koje su donesene prema starom Zakonu iz 1967., budući da te nisu imale propisan rok, stupanjem na snagu novog Zakona počeo je teći novi vremenski rok njihovog trajanja koji se računao od osmog dana

33 GZG UP/I-612-08/99-01/6 od 12. 4. 1999.

34 Zgrada je opetovano publicirana u stručnom tisku: Ostrogović, K. (1964.): Komunalna banka u Zagrebu, Arhitektura i urbanizam, V/1964, 27, 49, 53; Rakić, D. (1964.): Komunalna banka Zagreb, Čovjek i prostor XI 1964, 132, 4-5; Kolacio, Z. (1965.): Kazimir Ostrogović, Arhitektura, XIX 1965, 84-90; Kolacio, Z. (1965.): In memoriam, Arhitektura i urbanizam, VI/1965, 35-36, 79

stupanja na snagu ovog Zakona, odnosno od 13. 7. 1999. do 13. 7. 2002. godine³⁵. Nakon isteka ovoga roka stare preventive su se automatski brisale iz Registra kulturnih dobara. Uvidom u pravni slijed zaštita poslijeratne arhitekture uočena je praksa ponavljanja postupka donošenja preventivnih zaštita prema novim odredbama, a nakon kojih su za većinu donosena rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra.

Od ukupno 11 poslijeratnih arhitektonskih ostvarenja zaštićenih preventivnom zaštitom po Zakonu iz 1967. g. tri nisu prošla proceduru revalorizacije, odnosno utvrđivanja svojstva kulturnog dobra te upisa u Registar kulturnih dobara RH, i to: Poslovna zgrada Zagrebačke banke, Prostor i zgrada Ekonomskog fakulteta i Stadion Dinamo i sportsko – rekreacijski park Svetice, koji je usprkos zaštiti već ranije prepušten nekim novim inicijativama oko obnove i uređenja.³⁶ Ostala poslijeratna arhitektonska ostvarenja u sljedećim godinama dobila su status kulturnog dobra, upisana su u Listu zaštićenih kulturnih dobara RH³⁷, dobila su redni broj upisa, dok je kod nekih došlo tek do izmjena naziva samog dobra ili adresnih podataka.

U razdoblju uspostave Zakonskih odredbi, osobito tijekom 2001. godine, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode donosi niz novih preventivnih zaštita za: Graditeljski sklop Tehničkog muzeja³⁸ u Savskoj 18, Stambenu zgradu³⁹ u Laginjinovoj ulici 7-9, Stambenu zgradu⁴⁰ u Ulici grada Vukovara 62a-d, Stambenu zgradu⁴¹ u Ulici grada Vukovara 35-35a, Poslovnu zgradu⁴² u Boškovićevoj ulici 5, Zgradu Gradske vijećnice⁴³ na Trgu Stjepana Radića 1, kojima se po isteku donose i rješenja o utvrđenju svojstva kulturnog dobra.

Uz veći broj preventivnih zaštita pojedinačnih građevina isti Zavod donosi 2004. godine rješenja o preventivnoj zaštiti kulturno-povijesnih cjelina intenzivne izgradnje u poslijeratnom razdoblju i to za Dio središnjeg prostora

35 Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara objavljen je u NN 69/99 5. srpnja 1999., a stupio je na snagu osmi dan od dana objave, odnosno 13. srpnja 1999.

36 Ivančević, R. (2003.): nav. dj.: 251-252.

37 Zgrada Tehnološkog fakulteta u Pierottijevoj 6 (Z-666) od 31. 1. 2003., Stambeni blok u Ulici grada Vukovara 43 – 43a (Z – 675), 31. 01. 2003., Zgrada Radničkog sveučilišta „Moša Pijade“ u Ulici grada Vukovara 68 (Z – 676), 31. 01. 2003., Koncertna dvorana „Matroslav Lisinski“ i dom Matice iseljenika na Trgu Stjepana Radića 4 – Trnjanska bb (Z – 677), 31. 01. 2003., Robna kuća „Na – Ma“ u Trnskom 29 (Z – 680) 31. 01. 2003., Iblerov neboder u Martičevoj 9/Iblerov trg 7 (Z – 1472), 18. 03. 2004., Zakladni blok u Gajevoj 2, 2a, 2b, 2c, Bogovićevoj 1, 1a, 1b, 2 i 4, Petrićevoj 1, 3, 5 i 7 i Ilici 1 i 1Zagrebu (Z – 1535), 26. 09. 2006.

38 UP/I-612-08/01-03/32, 15. 11. 2001.

39 UP/I-612-08/01-03/39, 11. 10. 2001.

40 UP/I-612-08/2001-03/33, 11. 10. 2001.

41 UP/I-612-08/2001-03/34, 11. 10. 2001.

42 UP/I-612-08/01-03/40, 11. 10. 2001.

43 UP/I-612-08/01-03/38, 11. 10. 2001.

Trnja južno od Ulice grada Vukovara, između Savske ceste na zapadu i Držičeve ulice na istoku⁴⁴ i područje Povijesnog pravca Savske ceste – prostor južno od Ulice grada Vukovara s podgradom Sava⁴⁵.

Područje cjeline Trnja definirano je novim urbanističkim konceptom temeljem regulatorne osnove u drugoj polovini 20. stoljeća, kada su se intenzivno gradile javne i stambene građevine kao simboli društvenog i političkog razvoja, antologijski primjeri moderne eminentnih arhitekata tog vremena.

Preventivnom zaštitom cjeline Savske ceste štitila se graditeljska slojevitost područja povijesnog pravca, no sa značajnim arhitektonskim ostvarenjima iz druge polovine 20. stoljeća (zgrada *Vjesnika*, stambeni tornjevi u Veslačkoj i dr.) koji čine vizualni identitet ove ulice.

Obuhvat ovih cjelina ujedno je bio uključen u prostorne međe povijesne urbane cjeline Grada Zagreba⁴⁶ zaštićene 24. svibnja 2004. te nije bilo dodatne potrebe za utvrđivanjem njihova svojstva kulturnog dobra nakon isteka preventivnih zaštita. Kako je 2009. i 2010. godine došlo do smanjenja obuhvata cjeline Grada Zagreba⁴⁷, oba područja, i Trnje i Savska ulica, našla su se izvan prostornih međa zaštite te se danas na ovom području štite samo pojedinačne građevine.

Tijekom prvih nekoliko godina nakon donošenja temeljnog Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, pristupilo se uspostavi informacijskog sustava kulturne baštine Ministarstva kulture u sklopu kojega se razvio i informacijski sustav Registara kulturnih dobara Republike Hrvatske. Prema prvom Pravilniku o Registru kulturnih dobara RH (NN 37/01), čl. 5., uspostavljeno je Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra temeljem čije stručne odluke se donose prva rješenja o upisu na Listu zaštićenih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara RH. Stoga se svojstva kulturnog dobra u odnosu na izvornost, rijetkost, reprezentativnost, raznolikost, cjelovitost, ambijentalnu i estetsko-umjetničku vrijednost⁴⁸, utvrđuju i za vrijedna ostvarenja hrvatske poslijeratne arhitekture.

Sljedećih godina glavnina zaštićene poslijeratne arhitekture upisana je u Registar kulturnih dobara RH te će u daljnjem pregledu, za razliku od ranije detaljnije sagledanih zaštita poslijeratne arhitekture, biti samo taksativno nabrojani važniji primjeri, naznačeni važniji opusi ili pak apostrofirani pojačan intenzitet zaštite na nekom području s ciljem približavanja dinamike zaštite i odnosa konzervatora prema ovoj vrsti baštine, a zbog oslobađanja teksta suvišnih informacija.

44 UP/I-612-08/04-03/3, 16. 2. 2004.

45 UP/I-612-08/04-03/4, 16. 2. 2004.

46 UP/I-612-08/02-01/135, 24. 5. 2004.

47 UP/I-612-08/02-01/135, 18. 3. 2010.

48 Uputa o načinu utvrđivanja sustava mjera zaštite za nepokretna kulturna dobra (2004.).

Prve dvije kulturno-povijesne cjeline⁴⁹, odnosno područja urbanistički i arhitektonski osmišljena i izgrađena kao funkcionalne cjeline u poslijeratnom razdoblju zaštićene su 2005. godine: Kulturno-povijesna cjelina Pionirski grad (Grad mladih), skupni rad više autora: arhitekata Josipa Seissela, Ivana Vitića, Marijana Haberlea, Lavoslava Horvata i Ive Bartolića te krajobraznih arhitekata Zvonimira Frölicha i Pavla Ungara, izgrađen 1948. – 1953. godine kao jedinstven očuvani primjer arhitekture javne namjene iz prvih poslijeratnih godina u gradu Zagrebu namijenjen rekreaciji djece uz edukaciju⁵⁰ i Kulturno-povijesna cjelina Brodarski institut (Z-2284), Avenija Većeslava Holjevca 20. Kao jedini primjer vrlo kvalitetne urbanističke i arhitektonske realizacije specifične namjene sklop je izgrađen od 1949. do 1959. u Zagrebu, rad arhitekata Marijana Haberlea, Krunoslava Tonkovića i Mire Halambek-Wenzler. Cjelovit arhitektonski ansambl čine međusobno povezane zgrade, među kojima je one inovativnih konstrukcijskih rješenja kreirao prof. Krunoslav Tonković. Autorica parkovnog uređenja tijekom 60-ih godina bila je Mira Halambek-Wenzler.

Već 2006. godine, kao vizualni reper urbanog krajolika grada Zagreba, po isteku preventivne zaštite iz 2003. godine⁵¹ štiti se Poslovni toranj Zagrepčanka, Savska 41, Zagreb (Z-2800) sagrađen 1969. – 1976., ostvarenje arhitekata Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića.

Uspostavom konzervatorskog odjela u Gospiću⁵² 2004. godine pristupilo se intenzivnijem upisu u Registar kulturnih dobara arhitektonskih poslijeratnih ostvarenja s područja Plitvičkih jezera, tj. područja Nacionalnog parka Plitvička jezera⁵³ koje je zbog svjetskih prirodnih vrijednosti bilo intrigantno tadašnjoj arhitektonskoj sceni. Rečeno potkrjepljuju brojni provedeni arhitektonski natječaji kao i realizirana ostvarenja od kojih su u Registar upisana: Restoran Kozjak (Z-3775), 1949., autorsko djelo Zdenka Strižića, Kompleks zgrada Vila Izvor (Z-1862), 1949. – 1953., rad

49 Klasifikacija kulturnih dobara na pojedinačna kulturna dobra i kulturno-povijesne cjeline preuzeta je iz rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra. U analizi je uočeno da problematika sklopa/kompleksa nije dosljedno sagledana te se isti ponekad uvrstavaju u pojedinačna kulturna dobra kao npr. kompleks zgrada Veterinarskog fakulteta, a ponekad u kulturno-povijesne cjeline kao npr. kompleks zgrada Brodarskog instituta.

50 Urbanist Josip Seissel i arhitekt Ivan Vitić bili su nositelji izrade programa i planiranja kompleksa. Unutar šumske površine smještajni su paviljoni za glazbu, kiparstvo, slikarstvo, kazalište, škola, gospodarski paviljoni i drugi, koje je uz Vitića projektirao i Marijan Haberle. Hortikulturno uređenje Pionirskog grada djelo je dvaju naših eminentnih krajobraznih arhitekata, Zvonimira Frölicha i Pavla Ungara.

51 UP/I-612-08/2003-003/01, 17. 2. 2003.

52 Uredbom o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva kulture (NN 16/04) uspostavljen je Konzervatorski odjel u Gospiću za područje Ličko-senjske županije.

53 Ovdje se prvi počeci turizma bilježe krajem 19. st., a praćeni su i izgradnjom rezidencijalnih zgrada koje prepoznatim prirodnim vrijednostima dodaju i kulturne. Ovo područje je već 1949. godine proglašeno nacionalnim parkom, a upisano je na UNESCO-ov *Popis svjetske baštine* 1979. godine.

Zvonimira Marohnića i Rikarda Marasovića, Zgrada društvene prehrane (Z-3854), 1955., Zgrada poštanskog ureda (Z-3855), 1955., Četiri zgrade na Mukinjama (Z-1861), sve tri građevine autorska djela Lavoslava Horvata⁵⁴ i Hotel Pli-tvice (Z-3857), 1954. – 1958. dio opusa arhitekta Marijana Haberlea. Zgrada šumarije (Z-6128) Ivana Vitića iz 1955. u Saborskom posljednja je u nizu zaštićenih građevina na ovom prostoru; rješenje o zaštiti doneseno je od strane nadležnog Konzervatorskog odjela u Karlovcu.

Sustavnim provođenjima pravne zaštite poslijeratne arhitekture, pretežito na području grada Zagreba i na Pli-tvičkim Jezerima, u posljednje dvije godine priključila se nadležna konzervatorska služba za područje Splitsko-dalmatinske županije koja je započela s intenzivnom valorizacijom, preventivnim i trajnim zaštitama djela značajnih autora poput Stanka Fabrisa, Nevena Šegvića, Ivana Vitića, Rikarda Marasovića, Mladena Kauzlarića, Branka Bona i Borisa Magaša.

Potrebno je istaknuti da je godine 2015. među posljednjima upisan i Gradski stadion Poljud, Split, izgrađen 1979. godine prema projektu Borisa Magaša, i da se ovom zaštitom ne štiti samo vrijedno arhitektonsko i konstruktivno rješenje sportskog borilišta, već i urbani krajolik grada Splita. Interes za ovo razdoblje pojavio se i na drugim područjima s većim urbanim središtima gdje se donose rješenja o zaštiti pojedinih vrijednih ostvarenja poslijeratne arhitekture, kao npr. Sportske dvorane u Karlovcu Slavka Jelineka, te dviju galerija, Spomen-galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju Rudolfa Varge i Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama Miroslava Begovića i dr., što ukazuje na svojevrsni trend akceptiranja ove arhitekture kao dijela cjelokupne kulturne baštine.

Svi provedeni postupci zaštite visokovalorizirane poslijeratne arhitekture tijekom proteklih godina rezultirali su današnjim stanjem u Registru kulturnih dobara RH.

DANAŠNJE STANJE ZAŠTIĆENE POSLIJERATNE ARHITEKTURE U REGISTRU KULTURNIH DOBARA RH

Konzervatorska služba, kao što je navedeno, već dugi niz godina kontinuirano radi na analizi, inventarizaciji i valorizaciji kulturne baštine, pa tako i poslijeratne arhitekture, što je rezultiralo rješenjima o registraciji takvih kulturnih dobara, temeljem kojih su izvršeni upisi u Registar kulturnih dobara RH koji je od ožujka 2012. javno dostupan na web stranicama Ministarstva kulture. S danom 31. ožujka 2016. godine u Registar je upisano 8597 kulturnih dobara, od čega je 6303 nepokretnih kulturnih dobara. Od te je brojke 68 kulturnih dobara iz razdoblja od 1945. do 1990., odnosno 1,078 % udjela od ukupnog broja zaštićenih nepokretnih dobara.

Od tih 68 kulturnih dobara poslijeratne arhitekture 11 je preventivno zaštićenih: Spomen-galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju, autora Rudolfa Varge (P-4792), Zadružni i kulturni dom u Lumbardi, Frane Kršinića (P-4925), Sportska dvorana u Karlovcu, autora Slavka Jelineka i suradnika (P-4787), Galerija naivne umjetnosti, Hlebina, Miroslava Begovića (P-5286), Zgrada u Osijeku, Ulica kralja Zvonimira 1b (P-5193), Stambena zgrada u Splitu na Trgu M. Pavlinovića 7, 8 i Bijankinijevoj 8, 10(P-4763), Stambena zgrada u Splitu u Bregovitoj 1, 2 i 3 (P-4986) i Zgrada Dalmacijavina u Splitu (P-4947), Zgrada Vinarije u Starom Gradu (P-5163) Stanka Fabrisa, Hotelski sklop „Bretanide“ na Bolu Dinka Kovačića (P-5221), te Zgrada nekadašnjeg đaćkog doma, Novi dvori Zaprešić u Zaprešiću Vjenceslava Richtera (P-5227).

Vjerojatno će se prije isteka navedenih preventivnih zaštita potvrditi i predmnijevanje o postojanju svojstva kulturnog dobra za većinu navedenih građevina te pokrenuti postupak trajne zaštite.

Dakle, većinu zaštićene poslijeratne arhitekture čine pojedinačna nepokretna kulturna dobra, njih 61. Od tog broja pojedini arhitektonski sklopovi u svom obuhvatu uključuju više građevina podređenih istoj funkciji (npr. Sklop građevina Fakulteta elektrotehnike i računarstva i Kompleks zgrada Veterinarskog fakulteta u Zagrebu), dok je sedam kulturno-povijesnih cjelina poslijeratne arhitekture značajnih urbanističko-arhitektonskih odlika upisano u Registar i svih sedam se nalazi na području Grada Zagreba.

Prema teritorijalnom županijskom ustroju u Registar kulturnih dobara RH upisana su poslijeratna arhitektonska ostvarenja na području deset županija cjelokupnog teritorija Republike Hrvatske, a koja su u nadležnosti 11 konzervatorskih odjela. Najveći broj, njih 40, zaštićen je na području Grada Zagreba na području Splitsko-dalmatinske 12, Ličko-senjske županije 7 zaštita, po dvije na području Dubrovačko-neretvanske i Karlovačke i po jedna na području Primorsko-goranske, Brodsko-posavske županije, Koprivničko-križevačke, Osječko-baranjske i Zagrebačke županije.

Razlog većem broju zaštita poslijeratne arhitekture na području Grada Zagreba vjerojatno leži u činjenici što je poslijeratna urbanizacija i industrijalizacija prvenstveno zahvatila Zagreb kao glavni grad Socijalističke Republike Hrvatske. Međutim, velik doprinos ima i stručan te sustavan rad konzervatorske službe, odnosno prvotno Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu⁵⁵ te kasnije osnovanog Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode na valorizaciji i zaštiti graditeljskog naslijeđa, kako prve polovine tako i druge polovine 20. stoljeća.

Provedenom analizom opusa poslijeratne arhitekture na području Republike Hrvatske u bazi kulturnih dobara do danas je uspostavljena zaštita nad arhitektonskim

54 Više u Paladino, Z. (2013.): 179-183.

55 Izrada prvih preventivnih zaštita poslijeratne arhitekture 1969. godine rezultat je rada arhitekta Nade Benić Hlebec.

ostvarenjima preko 30 renomiranih arhitekata druge polovine 20. stoljeća. Najzastupljeniji autori prema broju zaštićenih autorskih djela su svakako Ivan Vitić s osam zaštićenih kulturnih dobara, zatim ga slijedi Marijan Haberle sa sedam. Lavoslav Horvat⁵⁶ zastupljen je s pet zaštićenih ostvarenja nastalih nakon 1945. godine, dok je od ukupno pet zaštićenih ostvarenja Stanka Fabrisa jedno trajno zaštićeno, a četiri su trenutno pod preventivnom zaštitom. Četiri građevine Slavka Jelineka upisane su u Registar kulturnih dobara RH, od kojih je jedna na Listi preventivno zaštićenih dobara. Arhitekti Neven Šegvić i Drago Galić podjednako su zastupljeni u Registru s po tri upisana kulturna dobra, dok je veliki broj autora zastupljen s po dva zaštićena dobra, kao na primjer Božidar Rašica, Kazimir Ostrogović, Zlatko Neumann, Božidar Tušek, Ninoslav Kučan, Rikard Marasović, Frano Kršinić. Čitav niz autora zastupljen je jednim zaštićenim ostvarenjem, nastalim samostalno ili u suradnji s drugim autorima⁵⁷ poput Radovana Nikšića, Zvonimira Vrkljana, Zdenka Stričića, Alfreda Albinija, Drage Iblera, Josipa Seissela, Mladena Kauzlarica, Aleksandra Dragomanovića, Ive Senegačnika, Branka Bona, Slavka Löwyja, Zoje Dumengjić, Vladimira Turine, Ive Kordiša, Borisa Magaša, Dinka Kovačića, Zvonimira Marohnića, Rudolfa Varge, Slobodana Jovičića, Milana Žerjavića, Josipa Hitila, Ive Žuljevića, Pavla Baranjaja, Grozdana Kneževića, Eugena Erlicha itd.

ZASTUPLJENOST ZAŠTIĆENE POSLIJERATNE ARHITEKTURE PREMA VRSTI

U ukupnom opusu zaštićene poslijeratne arhitekture prema klasifikaciji namjene nedvojbeno su najzastupljenije stambene i poslovno–stambene građevine. U Ulici grada Vukovara u Zagrebu, nekoć Ulici proleterskih brigada, izgrađena su antologijska ostvarenja poslijeratne arhitekture među kojima se ističu upravo ona stambene namjene, od kojih neka rješenja predstavljaju stambenu izgradnju novog doba; riječ je o Osmerokatnici na broju 62 a-d Božidara Rašice izgrađenoj u razdoblju 1953. – 1960. (Z-2137), Višestambenoj zgradi Kruge na broju 222 i 224, Ive Geršića i Nevena Šegvića iz 1953. – 1960. (Z-5975), Stambenom bloku Drage Galića na broju 43 – 43a iz 1955-57. (Z-675), Stambenoj zgradi na broju 35 i 35 a, također prema projektu Drage Galića (Z-2138), Višestambenoj zgradi, kbr. 238 Ive Geršića iz 1956. (Z-5899), te Višestambenoj

56 Uz navedena djela izgrađena poslije 1945. Lavoslav Horvat je u Registru zastupljen s još 6 ostvarenja nastalih u međuratnom razdoblju, od kojih su dva ostvarena u suradnji s I. Meštrovićem, stoga je to jedan od najznačajnijih zaštićenih segmenata opusa pojedinog arhitekta 20. stoljeća.

57 U timu često surađuje više autora temeljne arhitektonske struke kao i ostalih raznorodnih struka, kao npr. krajobrazni arhitekti, dizajneri interijera koji su navedeni u Registru kulturnih dobara: Zvonimir Fröhlich, Pavao Ungar, Berislav Vinković, Raul Goldoni, Bernardo Bernardi, Minka Jurković, Tatjana Zdvoržak, Zvonimir Marohnić, i drugi.

osmerokatnici Vojne mornarice, 52 A – E Stanka Fabrisa iz 1956. – 1957. godine (Z-5974). Ovom opusu zaštićenih građevina stambene namjene treba pridodati kuću Bartunek u Dubrovniku, četiri stambene zgrade u Mukinjama, Zgradu u Osijeku u Zvonimirovoj ulici, te stambene zgrade u Splitu na Obali kneza Domagoja 15 i Trgu M. Pavlinovića 7, 8 i Bijankinijevoj 8 i 10 kao prepoznate primjere ovog tipa izvan Zagreba.

Uz poslijeratne građevine stambene i stambeno-poslovne namjene zaštićen je veći broj javnih građevina poput upravnih zgrada, škola, fakulteta, instituta, muzeja, zdravstvenih ustanova, sportskih objekata i dr. Odnos politike prema društvu i pojedincu vidljiv je u pojačanoj izgradnji izuzetno reprezentativnih građevina. Od zaštićenih upravnih zgrada možemo istaknuti Upravnu zgradu Vlade RH poznatu kao „Kockica“ (Z-3677) autora Ivana Vitića, na čijem su uređenju interijera sudjelovali mnogi eminentni umjetnici toga vremena: Raoul Goldoni, Jagoda Buić, Dušan Džamonja, Stevan Luketić, Edo Murtić i Zlatko Prica, te Zgradu Gradske vijećnice – Gradskog poglavarstva (Z-2141) na Trgu S. Radića 1, izgrađenu 1956. – 1958. prema projektu arhitekta Kazimira Ostrogovića. U skupini reprezentativnih javnih građevina namijenjenih kulturi neizostavno treba spomenuti Koncertnu dvoranu „Vatroslav Lisinski“ (Z-677) izuzetne arhitektonske kvalitete. Dio javnih zaštićenih građevina u poslijeratnom razdoblju čini i veći broj građevina obrazovne namjene kao što su: Tehnološki fakultet u Zagrebu (Z-6666), Fakultet elektronike i računarstva u Zagrebu (Z-5675), Osnovna škola „Augusta Cesarca“ (Z-4469), Osnovna škola „Dr. Ante Starčević“ (Z-4470) te Radničko sveučilište „Moša Pijade“ (Z-676).

Od reprezentativnih muzejskih ustanova zaštićeni su: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (Z-5207) arhitekta Mladena Kauzlarica, Spomen-galerija Ivan Meštrović u Vrpolju (P-4792) autora Rudolfa Varge, Galerija naivne umjetnosti Hlebine (P-5286) Miroslava Begovića te osobito Tehnički muzej u Zagrebu (Z- 2133) arhitekta Marijana Haberlea izgrađen 1949. godine u Savskoj 25 kao dio tadašnjeg Zagrebačkog velesajma, prenamijenjen u muzej 1959. – 1963. godine. Sklop, izveden u drvenoj skeletnoj konstrukciji s rešetkastim krovnim nosačima te zatvorenom drvenom oplatom, koji čini današnji Tehnički muzej jedinstveni je dokaz visokih aspiracija te tehničkih i oblikovnih mogućnosti vremena u kojem je nastao.

Prvotna lokacija Zagrebačkog velesajma ranih se pedesetih godina 20. stoljeća preselila na prekosavsko područje. Prema urbanističkoj koncepciji aktivnog uklapanja Velesajama u prekosavski urbani prostor i s mogućnošću korištenja većeg broja velesajamskih građevina arhitekta Marijana Haberlea te prema urbanističkom rješenju Božidara Rašice, sklop je uključivao različita autorska rješenja. Urbanistička matrica Zagrebačkog Velesajma izuzetno je

vrijedan primjer urbanizma sredine 20. stoljeća, unutar kojeg je izgrađen niz uspješnih arhitektonskih realizacija. Neka od njih zasigurno kao npr. paviljon *Mašinogradnje* Božidara Rašice i Izložbeni paviljon Zapadne Njemačke Ivana Vitića, izgrađeni 1957., predstavljaju vrhunske domete arhitekture tog vremena te je naša obveza da ih kao takve zaštitimo i očuvamo za buduće generacije.

Poratna industrijalizacija u naslijeđe je ostavila mnoga industrijska postrojenja smještena u urbanom tkivu⁵⁸ od kojih su trajno zaštićeni dijelovi sklopa Tvornice električnih žarulja „TEŽ“⁵⁹, Folnegovićeve 10, u Zagrebu, građene od 1947. do 1953. godine. Najznačajnija intervencija na tvornici je adaptacija glavne proizvodne hale i dogradnja probnog tornja tvornice 1963. godine, kada Lavoslav Horvat tvornički sklop s juga dograđuje i drugim većim proizvodnim volumenima. „Horvatov probni toranj Tvornice električnih žarulja iz 1960-ih godina i danas predstavlja jedinstveno arhitektonsko rješenje koje je desetljećima ostalo prepoznatljivim obilježjem, ali i općeprihvaćenim svjetlećim simbolom Zagreba“⁶⁰.

Veći broj zaštićenih građevina turističke namjene ostvarenih od 1945. prezentira nam početke razvoja industrije turizma koje prati pojačana izgradnja hotela, osobito na Plitvičkim Jezerima i na Jadranu. Među prvima je izgrađen Graditeljsko-krajobrazni sklop hotela *Jadran* u Tučepima, koji je pod zaštitom od 19. 4. 2013. (Z-5958). Hotel je sagrađen 1948. – 1949. prema projektu arhitekta Branka Bona, a smješten je u izrazito vrijednom prirodnom okruženju. Godine 1964. – 1965. sagrađen je motel *Sljeme*, smješten na kopnenome dijelu Trogira, sjeverozapadno od povijesne jezgre, izgrađen od laganog materijala obloženog rustično obrađenim kamenim pločama prema nacrtima Ivana Vitića. Motel je zaštićen 20. 11. 2013. (Z-6169), a sam proces zaštite medijski je potaknut od strane stručnih nevladinih organizacija.⁶¹ Još jedno zrelo djelo istog arhitekta je motel *Panorama* u Rijeci, zaštićen 10. 4. 2015. (Z-6506). Sklop motela izgrađen 1965. godine čini više građevina paviljonskog tipa razmještenih na padini iznad Preluka prema visokokvalitetnom mikroubanističkom rješenju, naglašavajući smještajem panoramski pogled na riječki zaljev kao glavnu zatečenu vrijednost prostora.

Uz turističke objekte grade se i odmarališta duž Jadranske obale od kojih se specifičnim kružnim lebdećim

volumenom izdvaja Dječje odmaralište-lječilište u Kravici kraj Baške Vode zaštićeno 2014. godine pod brojem Z-6385. Izgrađeno 1963. – 1964. godine, usred borove šume, prema projektu arhitekta Rikarda Marasovića, lječilište inventivne kružne koncepcije koja omogućava prožimanje s okolnom prirodom jedinstveni je primjer moderne arhitekture u Hrvatskoj, a i šire.

Premda građevine sakralne namjene imaju visok udio u ukupnom broju zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara, niti jedna nastala u poslijeratnom razdoblju nije zaštićena. Svjesni činjenice da je u prvim poratnim godinama izgradnja sakralnih građevina rijetka, kao i promjene trenda i pokretanja izgradnje ove vrste arhitekture⁶², možemo reći da određeni broj sakralnih građevina još nije konzervatorski valoriziran, što na svojevrsan način osiromašuje katalog poslijeratne arhitekture.

IZAZOVI PRI IZRADI KATALOGA ZAŠTIĆENE POSLIJERATNE ARHITEKTURE

Priloženi katalog prikazuje zaštićenu poslijeratnu arhitekturu, izgrađenu u razdoblju od 1945. do 1990. godine, štitičenu, primarno, uslijed njezinog vrijednog arhitektonskog oblikovanja. Pri budućim revalorizacijama zasigurno će se opseg kataloga povećati dodatnim kulturnim dobrima, vjerojatno i nekim prvotno zaštićenim kao memorijalna građevina.

Uspostavljanje zaštite nad pojedinačnim građevinama, prepoznatim, valoriziranim, kategoriziranim, predstavlja pokušaj da se vrijedni urbanistički i graditeljsko-oblikovni prostori sačuvaju, cjelovito štite i kontroliraju od mogućih devastacija u unutrašnjosti građevina i u njihovoj neposrednoj okolini. Rečeno se primarno odnosi na zelene površine, kao pripadajuće planirane prilikom izgradnje zgrada, a koje se svakodnevno dokidaju ili ugrožavaju novom izgradnjom.

Izrada kataloga zaštićene poslijeratne arhitekture, usprkos doprinosima razvijene informatizacije, tj. uspostavljenom informatičkom sustavu Registra kulturnih dobara, predstavlja stručni izazov. Informatički sustav Registra kulturnih dobara zamišljen je prvenstveno za upisivanje postupaka registracija i bilježenje osnovnih podataka o kulturnom dobru i provedenom postupku te nije pogodan za detaljnije filtriranje, što će se uspostavljanjem novoga informacijskog sustava kulturne baštine „Teuta“ svakako unaprijediti. Poteškoće su se ogledale kod izlučivanja primjera poslijeratne izgradnje unutar kronoloških izdiferenciranih ostvarenja koja ponekad uključuju rad više arhitekata, pa je često bilo otežano doći do konačnog broja zastupljenih arhitekata u Registru, kao i do broja građevina realiziranih u

58 Lončar, J. (2008.): Industrijske, slobodne i poslovne zone – pojam, značenje i faktori lokacije, *Geoadria* 13/2 187-206.

59 Z-5809 od 2. 10. 2012.

60 Više u Paladino, Z. (2012.): Zaštita zagrebačke industrijske baštine izradbom konzervatorskih elaborata Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 33/34-2009./2010.

61 Prema članku 4. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara osim po službenoj dužnosti i svi građani mogu prijaviti nadležnom tijelu dobro za koje predmnijevaju da ima svojstvo kulturnoga dobra.

62 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća uslijed političkih promjena ipak se grade crkvena zdanja od kojih možemo izdvojiti crkvu Uzvišenja sv. Križa u Sigetu, Zagreb, arhitekata M. Salaja i E. Seršića, crkvu Majke Božje Lurdske, Zvonimirova ulica, Zagreb, arhitekata Z. Vrkljana i V. Balley i mnoge ostale na području RH.

vremenskom okviru definiranom ovom temom. Ponegdje se zbog neujednačenosti podataka u informatičkom sustavu, kao i u samim rješenjima o zaštiti, do konačnih podataka dolazilo uz pomoć dodatne stručne i znanstvene literature.

Kod većeg broja zaštićenih pojedinačnih građevina nastalih i prije Drugoga svjetskog rata rješenjem o zaštiti obuhvaćene su i kasnije interpolacije i dogradnje renomiranih arhitekata druge polovine 20. stoljeća. Primjer sklopa stilski različitih, ali funkcionalno povezanih građevina je Zgrada Klinike za dječje bolesti u Klaićevoj 18, u Zagrebu (Z-450). Slobodnostojeća dvokatna građevina poligonalnog tlocrta, sagrađena 1909. godine po projektu Ignjata Fischera, smještena je u dubini parcele i okružena zelenilom, a prvu dogradnju dobiva 1956. godine izgradnjom zgrade Centra za zaštitu majke i djeteta prema projektu arhitekta Vladimira Turine. Dio uz Prilaz Gjure Deželića dograđen je prema projektu arhitekta Jovičića, a 1978. glavna zgrada prema projektu arhitekta Mladena Vodičke. Ovom zaštitom uz visoko valoriziranu Fischerovu zgradu štite se i kasnije dogradnje i interpolacije, osobito visoko valorizirana dogradnja V. Turine, iz tog razloga uvrštena u katalog, što potvrđuje i njezino uvrštavanje u 120 antologijskih djela Nevena Šegvića⁶³.

Sličan primjer je Zakladni blok na zemljištu stare Zakladne bolnice Milosrdne braće na zagrebačkom Trgu bana Josipa Jelačića. U vremenu od 1932. do 1937. nastao je blok ujednačenog gabarita s dućanima u prizemlju, uređima u mezzaninu, te ozelenjenim krovnim terasama nad stambenim katovima. Jedinostveno je to ostvarenje sa sudjelovanjem niza renomiranih autora⁶⁴ unutar kojeg su u poslijeratnom razdoblju izgrađene zgrada *Jugonafta*, Trgovački pasaž, te visinom istaknuti Ilički neboder pa je čitav arhitektonski sklop zaštićen 26. 9. 2006. godine (Z-1535).

U pregled poslijeratne zaštićene arhitekture ubrojili smo još tri primjera kod kojih je samo dio sklopa izgrađen nakon 1945. godine: Urbano-arhitektonski ansambl – Pješački pasaž (Z-4753) spoja Masarykove 10 i Varšavske 3 – 5 unutar kojeg se nalazi poslovna zgrada „Poljoopskrba – Astra“ autora Božidara Tušeka sagrađena 1957., Sklop upravnih zgrada MUP – a RH (Z-5808), koji uključuje građevinu Ivana Zemljaka iz 1939. – 1940. godine u Savskoj 39 i uredsku zgradu u Vukovarskoj 33 sagrađenu 1955. prema projektu Lavoslava Horvata te Kompleks zgrada Veterinarskog fakulteta (Z-5249) u Heinzellovoj 55 u Zagrebu, u kojem je glavna zgrada primjer međuratne arhitekture Zvonimira Vrkljana, dok je čitav niz paviljonskih sklopova izgrađen nakon 1945. godine te stoga uključen u naš pregled.

63 Šegvić, N. (1986): nav. dj.: 155.

64 Huga Ehrlicha, Stjepana Gomboša, Mladena Kauzlarica, Stanka Kliske, Antuna Ulricha, Aleksandra Freudenreicha, Pavla Deutscha, Otta Goldscheidera, Slavka Löevyja, Stjepana Planića, Franje Gabrića, Franje Bahovca, Pavla Baranjaja, Milana Žerjavića, Milana Delenarda.

Velik broj djela poslijeratne arhitekture, samostojećih građevina, dogradnji ili interpolacija, izgrađen je u gustom tkivu urbanih središta naselja koja se u praksi štite kao kulturno-povijesne cjeline propisanim mjerama zaštite za režim A⁶⁵ ili B zone⁶⁶, rjeđe C zone⁶⁷. Mjere zaštite unutar kulturno-povijesnih cjelina nužne su i doprinose očuvanju ove arhitekture, no za pojedina vrhunski djela nisu dostatne jer ne uključuju provedbu zaštite konstrukcija i tlocrtnih dispozicija građevina, niti njihova unutrašnjeg uređenja. Zbog velikih obuhvata i slojevitosti kulturno-povijesnih cjelina naselja ili dijelova naselja nemoguće je izlučiti svu poslijeratnu arhitekturu te stoga ona nije obuhvaćena ovim pregledom, no svakako može biti predmetom nekog novog istraživanja.

Katalog daje pregled nedvojbeno priznatih i zaštićenih građevina ili urbanističko-arhitektonskih cjelina nastalih u zadanom okviru, a prepoznatih od strane konzervatorske službe, i kao takav katalog će se neprijeporno svakim danom širiti.

DOPRINOS AFIRMACIJI VRIJEDNE ARHITEKTONSKE BAŠTINE DRUGE POLOVINE 20. STOLJEĆA

Afirmaciji arhitekture druge polovine 20. stoljeća u Hrvatskoj doprinosi usvajanje dokumenta „Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. – 2020. – Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja“⁶⁸ (ApolitikA) koji sagledava arhitekturu kao bitan dio kulturnog naslijeđa sa snažnim utjecajem na kreiranje lokalnog i nacionalnog identiteta⁶⁹ te stoga dijelom javnog interesa.

Jedna od ključnih inicijativa Apolitike jest uspostava sustava evidentiranja, valorizacije i zaštite vrijedne

65 Kulturno-povijesne cjeline u režimu potpune zaštite, zone A, sadrže dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture te su mjere zaštite usmjerene na cjelovitu zaštitu i očuvanje kulturno-povijesnih vrijednosti uz poštivanje tradicije i funkcioniranje prostora. Ovdje se izbjegava unošenje novih struktura i sadržaja neprikladnih za visoko valorizirane povijesne cjeline, a preporučene metode su sanacija, konzervacija, restauracija, konzervatorska rekonstrukcija i prezentacija.

66 Režim djelomične zaštite povijesnih struktura zone B obuhvaća mjere zaštite i očuvanja osnovnih elemenata planske matrice, karakterističnih građevina i sklopova i drugih kulturno-povijesnih vrijednosti koje pridonose vrijednosti. U ovoj zoni zaštite prihvatljive su prilagodbe funkcija i sadržaja nastale kao odgovor na suvremene životne potrebe, no bez bitnih fizičkih izmjena povijesnih struktura. Prihvatljive metode zaštite uz one potpune zaštite su konzervacija, rekonstrukcija, interpolacija, rekonpozicija i integracija povijesnih struktura s novim nužnim strukturama i sadržajima.

67 Prostor cjelina pod režimom zaštite zone C, odnosno ambijentalne zaštite ima prorijeđenu povijesnu strukturu ili nema značajnih primjera graditeljske baštine, no zato sačuvani oblici i elementi kulturnog krajolika doprinose skladu cjeline ambijentalnog karaktera. U ovoj zoni dozvoljene su veće intervencije uz pridržavanje osnovnih postulata zaštite s ciljem očuvanja harmonične cjeline.

68 Dokument Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013-2020, ApolitikA, Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja usvojen je na 64. sjednici Vlade održanoj 30. 11. 2012. godine.

69 Više u: Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. – 2020. 2013: 22, Zagreb.

graditeljske baštine 20. i 21. stoljeća, bez obzira na pravni status zaštite, osobito uvođenjem kategorije autorskog djela hrvatske arhitekture. Ona nas ujedno potiče i na promišljanje je li graditeljska baština druge polovine 20. stoljeća, kao i 21. stoljeća, u dovoljnoj mjeri zaštićena.

Aktualizaciji percepcije poslijeratne arhitekture proteklih nekoliko godina doprinijelo je i jačanje građanskih inicijativa s formiranjem više interesnih skupina s područja europskih zemalja, pa i Hrvatske, koje putem kampanja potiču društvenu participaciju u procesu valorizacije suvremenih ostvarenja i njihove zaštite, te u fokusu imaju proučavanje i prikupljanje podatka i o građevinama nastalim nakon 1945. godine. U proces afirmacije i očuvanja vrijedne arhitektonske baštine i brojnih izvrsnih djela hrvatske moderne arhitekture uključilo se više građanskih inicijativa: Slobodne veze/ Loose Associations⁷⁰, 1POSTOZAGRAD⁷¹, Kurziv⁷² i dr. Zahvaljujući stručnoj inicijativi *Slobodnih veza* – udruge za suvremene umjetničke prakse iz Zagreba i projektu *Motel Trogir*⁷³ te podršci Ministarstva kulture, motel *Sljeme* u Trogiru je 2013. godine upisan u Registar kulturnih dobara RH, dok je motel *Panorama* u Rijeci u Registar upisan 2015. godine.

Sudbina velikog broja napuštenih i ruševnih zgrada druge polovine 20. stoljeća iznimne arhitektonske vrijednosti u Hrvatskoj zaintrigirala je filmsku produkciju te postala temom serije dokumentarnih filmova *Betonski spavači*⁷⁴. Serija je sastavljena od 4 tematska bloka od kojih se prvi bavi arhitekturom turističke namjene – hotelskim kompleksom *Haludovo* na Krku arhitekta Borisa Magaša, drugi spomenikom i komemorativnom baštinom modernističkih motela Ivana Vitića, treći post-industrijskim i post-vojnim okolišem na primjeru Dječjeg odmarališta – lječilišta u Krvavici arhitekta Rikarda Marasovića, a četvrti modernizacijskim projektima velikih hotela 1970-ih i 1980-ih godina.⁷⁵

Na europskoj razini djeluje međunarodna organizacija DOCOMOMO⁷⁶ pokrenuta 1988. godine u Nizozemskoj kao reakcija stručnjaka izazvana brzim razaranjima i nestankom brojnih suvremenih arhitektonskih remek-djela diljem svijeta, s ciljem istraživanja, dokumentiranja, promicanja i očuvanja modernog pokreta arhitekture. Danas djeluje iz sjedišta u Barceloni i povezuje više od 55 nacionalnih radnih skupina. Članovi radnih skupina (arhitekti, povjesničari umjetnosti, teoretičari i kritičari arhitekture)

70 <https://slobodneveze.wordpress.com/> (18. 2. 2016.)

71 <http://1postozagrad.tumblr.com/> (18. 2. 2016.)

72 <http://www.kulturpunkt.hr/node/29> (18. 2. 2016.)

73 <http://motelrogir.tumblr.com/> (18. 2. 2016.)

74 Više na stranicama: http://www.hulahop.hr/hr/projekti/filmska_i_tv_produkcija/betonski_spavaci (29. 2. 2016.)

75 Više na stranicama: <http://www.jutarnji.hr/lustracija-se-vec-dogodila-lustrirali-smo-stvarnu-opipljivu-modernost/1529130/>, posjećeno 29. 2. 2016.

76 Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement.

istražuju i promiču moderni pokret arhitekture, a jedna od njihovih aktivnosti je izrada nacionalnih registara „MOMO spomenika“⁷⁷. Toj inicijativi pridružile su se mnoge zemlje s izradom nacionalnih popisa poslijeratne arhitekture kao npr. Italija ili Slovačka. Uključene zemlje pristupile su definiciji intervencijskih strategija vezanih uz suvremenu arhitekturu, novim politikama, novim pristupima problemima s ciljem identifikacije bitne arhitekture izvrsnosti. Možda je izrada kataloga zaštićene poslijeratne arhitekture poticaj ideji o pridruživanju Hrvatske inicijativi izrade cjelovitog kataloga arhitekture druge polovine 20. stoljeća.

Na ovu inicijativu naslanja se i projekt Sveučilišta Bauhaus-University u Weimaru u Njemačkoj, od strane istraživačkog tima Institute for European Urban Studies, s ciljem analize u kolikoj je mjeri poslijeratna arhitektura prepoznata i kakav je odnos prema njoj s aspekta pravne zaštite u matičnim zemljama Europe pa tako i na području Republike Hrvatske.

ZAKLJUČAK

Na temelju provedene analize slijeda pravne zaštite poslijeratne arhitekture može se zaključiti da se u razdoblju od 1945. do 1999. godine za zaštitu suvremene arhitekture, sve do donošenja Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara 1999. godine, koristio pravni instrument preventivne zaštite. Od tada je većina starih preventiva zamijenjena rješenjima o trajnoj zaštiti, ali se intenzivnije provodi valorizacija i utvrđivanje svojstva za nova kulturna dobra poslijeratne arhitekture.

Poželjni vremenski odmak u konzervatorskoj praksi, koji je za neke vrste kulturnih dobara nužan kao preduvjet za stručnu i nepristranu valorizaciju, uslijed razvijenog kritičkog odnosa i ocjene recentne arhitekture ovdje je donekle zaobiđen. No, za brojna visokovrijedna arhitektonska ostvarenja druge polovine prošlog stoljeća, obrađena mnogim znanstvenoistraživačkim radovima, tek predstoji valorizacijski postupak.

Slijedom rečenog, arhitektonsku baštinu Republike Hrvatske nastalu u razdoblju od 1945. do 1990. treba pri valorizaciji i kategorizaciji razmatrati u povijesnom kontekstu nastanka te je zaštititi s ciljem očuvanja i zaustavljanja propadanja, te sprječavanja nekontroliranih arhitektonskih preinaka i devastacija koje ugrožavaju njezin idejni autorski koncept i oblikovanje.

Pravna zaštita je nadalje jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje mjera zaštite i očuvanja ovog dijela kulturne baštine za buduće naraštaje⁷⁸ zbog identitetske vrijednosti koju čini u prostoru.

77 <http://www.docomomo.com/> (18. 2. 2016.)

78 Pravni status je preduvjet za natječaj temeljem nacionalnog programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara kao dijela Programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske kojim se namjenski dodjeljuju sredstva iz državnog proračuna.

Izneseni pregled pravne zaštite s katalogom koji broji 68 zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture, ostvarene od tridesetak renomiranih arhitekata, poticaj je za daljnje razrade i produbljenja strategije sustavne valorizacije poslijeratne arhitekture, kao i potrebe izrade

dodatne metodologije i kriterija zaštite. Nadamo se i da će ovaj maleni doprinos pridonijeti poboljšanju stručne i opće svijesti o vrijednosti i važnosti poslijeratne arhitekture u kontekstu cjelokupne kulturne baštine Republike Hrvatske.

KATALOG ZAŠTIĆENIH OSTVARENJA POSLIJERATNE ARHITEKTURE

BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA		
		
<p>1. Spomen-galerija Ivana Meštrovića, Vrpolje, Trg dr. Franje Tuđmana 12 P- 4792, datum upisa u Registar: 03. 06. 2014. 1969. – 1972., Rudolf Varga</p>		
DUBROVAČKO – NERETVANSKA ŽUPANIJA		
		
<p>2. Kuća Bartunek, Dubrovnik, Ul. Petra Krešimira IV. br. 26 Z – 2459, datum upisa u Registar: 20. 12. 2005. 1954., Frano Kršinić</p>	<p>3. Zadružni i kulturni dom, Lumbarda P – 4925, 1948. datum upisa u Registar: 20. 08. 2014. 1951., Frano Kršinić</p>	
GRAD ZAGREB		
		
<p>4. Klinika za dječje bolesti, Klaićeva 18, Zagreb Z – 450, datum upisa u Registar: 21. 11. 2002. - Zgrada centra za zaštitu majke i djeteta, 1956., Vladimir Turina - dogradnja sa sjeverne strane parcele, 1964., Slobodan Jovičić - dogradnja sa sjeverozapadne strane parcele, 1978., Mladen Vodička</p>	<p>5. Zgrada Tehnološkog fakulteta, Pierottijeva 6 Z – 666, datum upisa u Registar: 31. 01. 2003. 1958. – 1963., Alfred Albini sa suradnicima (Dragomanović, Ložnik, Krstulović, Meniga, projektant konstrukcije Erlich)</p>	<p>6. Stambeni blok, Ulica grada Vukovara 43 – 43a, Zagreb Z – 675, datum upisa u Registar: 31. 01. 2003. 1955. – 1957., Drago Galić</p>

		
<p>7. Zgrada Radničkog sveučilišta „Moša Pijade“, Ulica grada Vukovara 68, Zagreb Z – 676, datum upisa u Registar: 31. 01. 2003. 1956. – 1961., Ninoslav Kučan, Radovan Nikšić, interijer i oprema: Bernardo Bernardi</p>	<p>8. Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski“ i dom Matice iseljenika, Trg Stjepana Radića 4 – Trnjanska bb, Zagreb Z – 677, datum upisa u Registar: 31. 01. 2003. 1960. – 1973., Marijan Haberle, Minka Jurković, Tatjana Zdvoržak, projektant konstrukcije Eugen Erlich</p>	<p>9. Robna kuća „Na – Ma“ Trnsko, Trnsko 29, Zagreb Z – 680, datum upisa u Registar: 31. 01. 2003. 1964. – 1966., Aleksandar Dragomanović</p>
		
<p>10. Iblerov neboder, Martićeva 9/Iblerov trg 7, Zagreb Z – 1472, datum upisa u Registar: 18. 03. 2004. 1956. – 1958., Drago Ibler</p>	<p>11. Arhitektonska cjelina „Zakladni blok“, adresa: Ilica, Gajeva, Bogovićeve i Petrićeva ulica, Zagreb Z – 1535, datum upisa u Registar: 26. 09. 2006. 1932. – 1971, nakon 1945.: - Neboder – poslovni toranj „Ferimport“, Ilica 1, 1956. – 1959., Josip Hitil, Slobodan Jovičić, Ivo Žuljević; - Zgrada, Bogovićeve 1a, Poslovna zgrada Jugonafte, 1957., Pavle Baranjaj, Milan Žerjavić; - Trgovački passage, 1964. – 1971., Slobodan Jovičić</p>	<p>12. Tehnički muzej, Savska 18, Zagreb Z – 2133, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1949., Marijan Haberle</p>
		
<p>13. Stambena zgrada, Ulica grada Vukovara 62 a – d, Zagreb Z – 2137, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1953. – 1954., Božidar Rašica</p>	<p>14. Stambena zgrada, Grada Vukovara 35 i 35 a, Ulica grada Vukovara 35 – 35a, Zagreb Z – 2138, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1953. – 1958., Drago Galić</p>	<p>15. Zgrada Gradske vijećnice, Trg Stjepana Radića 1, Zagreb Z – 2141, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1956. – 1958., Kazimir Ostrogović</p>
		
<p>16. Stambena zgrada, Laginjina 7 – 9, Zagreb Z – 2146, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1958. – 1962., Ivan Vitić</p>	<p>17. Poslovna zgrada „Tempo“, Boškovićeve 5, Zagreb Z – 2151, datum upisa u Registar: 28. 04. 2005. 1965., Ivo Senegačnik</p>	<p>18. Kulturno-povijesna cjelina Brodarskog instituta, Avenija Većeslava Holjevca 20, Zagreb Z – 2284, datum upisa u Registar: 18. 07. 2005. 1949. – 1959., Marijan Haberle sa suradnicima (Krunoslav Tonković, Mira Halambek – Wenzler)</p>

<p>19. Kulturno-povijesna cjelina „Pionirski grad“ (Grad mladih) , Zagreb Z – 2285, datum upisa u Registar: 18. 07. 2005. 1948. – 1953., Ivan Vitić, Josip Seissel, Marijan Haberle, Ivo Bartolić, krajobrazni arhitekti: Zvonimir Fröhlich i Pavao Ungar</p>	<p>20. Kulturno-povijesna cjelina Studenski dom „Stjepan Radić“, Jarunska 2, Zagreb Z – 2286, datum upisa u Registar: 18. 07. 2005. 1961. – 1962., Slavko Löwy</p>	<p>21. Kulturno-povijesna cjelina Građevinskog školskog centra, Avenija Većeslava Holjevca 3 – 17, Zagreb Z – 2287, datum upisa u Registar: 18. 07. 2005. 1959. – 1963., Ivo Kordiš i Grozdan Knežević, Zvonimir Fröhlich – krajobrazno uređenje</p>
<p>22. Kulturno-povijesna cjelina Pupinovo naselje, Prilaz Pavla Pavlovića 01 – 15 i 18, Zagreb Z – 2288, datum upisa u Registar: 18. 07. 2005. 1947., Kazimir Ostrogović</p>	<p>23. Zgrada Doma zdravlja Trnje, Kruge 44, Zagreb Z – 2648, datum upisa u Registar: 23. 02. 2006. 1954. – 1961., Zoja Dumengjić</p>	<p>24. Poslovni toranj „Zagrepčanka“, Savska cesta 41, Zagreb Z – 2800, datum upisa u Registar: 25. 05. 2006. 1969. – 1976., Slavko Jelinek i Berislav Vinković</p>
<p>25. Kulturno-povijesna cjelina Zagrebačkog Velesajma, Zagreb Z – 2951, datum upisa u Registar: 30. 10. 2006. 1951. – 1970., autori: Marijan Haberle, Božidar Rašica (autori paviljona: Ivan Vitić, Božidar Rašica, Marijan Haberle, Josef Hruby, R. Contigiani, G. Sambito, Cheng Sung Mao, J. Abramov, P. Pixis, R. Paulick, Miroslav Begović...)</p>	<p>26. Stambena zgrada, Zorkovačka 2 – 4, Zagreb Z – 3672, datum upisa u Registar: 14. 05. 2008. 1963. – 1964., Slavko Jelinek, Branko Raos</p>	<p>27. Upravna zgrada Vlade RH, naziva „Kockica“, Prisavlje 14, Zagreb Z – 3677, datum upisa u Registar: 14. 05. 2008. 1963. – 1968., Ivan Vitić; interijer: Raoul Goldoni, Jagoda Buić, Dušan Džamonja, Stevan Luketić, Edo Murtić, Zlatko Prica</p>
<p>28. Stambeno-poslovna zgrada, Tratinska 71 – 73, Zagreb Z – 3678, datum upisa u Registar: 14. 05. 2008. 1965., Slavko Jelinek</p>	<p>29. Stambeno - poslovna zgrada, Tratinska 77 – 79, Nova cesta 103, Zagreb Z – 3679, datum upisa u Registar: 14. 05. 2008. 1954., Zlatko Neumann</p>	<p>30. Zgrada Osnovne škole Augusta Cesarca, Ferenščica II, 9a, Zagreb Z – 4469, datum upisa u Registar: 24. 02. 2010. 1962., Zlatko Neumann</p>

		
<p>31. Zgrada Osnovne škole „Dr. Ante Starčević“, Sv. Leopolda Mandića 55, Zagreb Z – 4470, datum upisa u Registar: 24. 02. 2010. 1960., Radovan Nikšić, Zavod za građevinske konstrukcije Tehničkog fakulteta u Zagrebu</p>	<p>32. Urbano–arhitektonski amsabl – Pješački pasaž spoja Masarykove 10 i Varšavske 3 – 5 Z – 4753, datum upisa u Registar: 16. 09. 2010. 1924. – 1957., nakon 1945.: - Poslovna zgrada „Poljoopskrba – Astra“, Varšavska 3 – 5, 1957., Božidar Tušek</p>	<p>33. Kompleks zgrada Veterinarskog fakulteta, Heinzelova 55, Zagreb Z – 5249, datum upisa u Registar: 03. 10. 2011. 1938. – 1952, Zvonimir Vrkljan, nakon 1945: - niz vezanih paviljona glavnog Teoretsko-eksperimentalnog sklopa; Institut s klinikama za porodiljstvo i kirurgiju; Zavod za rendgenologiju; Zavod za bolesti peradi s klinikom</p>
		
<p>34. Zgrada „Kemikalija“, Svačićev trg 14, Zagreb Z – 5537, datum upisa u Registar: 22. 02. 2012. 1953. – 1956., Drago Galić</p>	<p>35. Sklop građevina Fakulteta elektrotehnike i računalstva, Unska 3, Zagreb Z – 5675; datum upisa u Registar: 09. 07. 2012. 1959. – 1965., Božidar Tušek</p>	<p>36. Uredska zgrada, Vukovarska 56 – 60, Zagreb Z – 5767, datum upisa u Registar: 05. 09. 2012. 1947. – 1949., Neven Šegvić</p>
		
<p>37. Uredska zgrada „Palača pravde“, Ulica grada Vukovara 84 i 86, Zagreb Z – 5773, datum upisa u Registar: 06. 09. 2012. 1962. – 1970., Ninoslav Kučan</p>	<p>38. Sklop upravnih zgrada MUP-a RH, Savska cesta 39 i Ulica grada Vukovara 33, Zagreb Z – 5808, datum upisa u Registar: 01. 10. 2012. 1939. – 1955., nakon 1945.: Uredska zgrada u Vukovarskoj 33, 1953.-1955., Lavoslav Horvat</p>	<p>39. Dijelovi sklopa Tvornice električnih žarulja, Folnegovićeva 10, Zagreb Z – Z – 5809, datum upisa u Registar: 02. 10. 2012. 1947. – 1965., Lavoslav Horvat</p>
		
<p>40. Višestambena zgrada, Ulica grada Vukovara 238, Zagreb Z – 5899, datum upisa u Registar: 07. 02. 2013. 1953. – 1956., Ivo Geršić</p>	<p>41. Zgrada „Državnog osiguravajućeg zavoda“, Miramarska cesta 22, Zagreb Z – 5903, datum upisa u Registar: 19. 02. 2013. 1960. – 1962., Marijan Haberle</p>	<p>42. Višestambena osmerokatnica Vojne mornarice, Ulica grada Vukovara 52 A, Zagreb Z – 5974, datum upisa u Registar: 24. 04. 2013. 1956. – 1960., Stanko Fabris</p>

		
<p>43. Višestambena zgrada „Kruge“, Ulica grada Vukovara 222 i 224, Zagreb Z – 5975, datum upisa u Registar: 25. 04. 2013. 1953. – 1960., Neven Šegvić, Ivo Geršić</p>		
KARLOVAČKA ŽUPANIJA		
		
<p>44. Sportska dvorana, Karlovac, Rakovac 1 P – 4787, datum upisa u Registar: 23. 07. 2014. 1967., Slavko Jelinek (suradnici: Frane Dulčić, Stjepan Krajač)</p>	<p>45. Zgrada šumarije, Saborsko, Čorkova uvala 1 Z – 6128, datum upisa u Registar: 02. 10. 2013. 1955., Ivan Vitić</p>	
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA		
		
<p>46. Galerija naivne umjetnosti, Trg Ivana Generalića 14/15, Hlebine P – 5286, datum upisa u Registar: 02. 03. 2016. 1968. – 1985., Miroslav Begović</p>		
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA		
		
<p>47. Četiri stambene zgrade, Mukinje, Plitvička Jezera Z – 1861, datum upisa u Registar: 17. 12. 2004. 1955. – 1960., Lavoslav Horvat</p>	<p>48. Kompleks zgrada Vila Izvor, Plitvička Jezera Z – 1862, datum upisa u Registar: 17. 12. 2004. 1949. – 1953., Zvonimir Marohnić i Rikard Marasović</p>	<p>49. Restoran „Kozjak“ u NP Plitvička jezera, Plitvička Jezera Z – 3775, datum upisa u Registar: 30. 06. 2008. 1949., Zdenko Strižić</p>

		
<p>50. Zgrada društvene prehrane, Mukinje, Plitvička Jezera Z – 3854, datum upisa u Registar: 10. 09. 2008. 1955., Lavoslav Horvat</p>	<p>51. Zgrada poštanskog ureda, Mukinje, Plitvička Jezera Z – 3855, datum upisa u Registar: 10. 09. 2008. 1955., Lavoslav Horvat</p>	<p>52. Hotel „Plitvice“, Plitvička Jezera Z – 3857, datum upisa u Registar: 10. 09. 2008. 1954. – 1958., Marijan Haberle</p>
		
<p>53. Zgrada lugarnice, Prijeboj Z – 6123, datum upisa u Registar: 01. 10. 2013. 1954., Ivan Vitić</p>		
OSJEČKO–BARANJSKA ŽUPANIJA		
		
<p>54. Zgrada, Osijek, Ul. kralja Zvonimira 1b P – 5193, datum upisa u Registar: 05. 11. 2015. 1949., ing. Šišlov, građevno poduzeće „Norma“, Silvana Seissel (parkovno uređenje)</p>		
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA		
		
<p>55. Motel Panorama, Rijeka, Pavlovac bb Z – 6506, datum upisa u Registar: 10. 04. 2015. 1965., Ivan Vitić</p>		

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA		
		
<p>56. Stambena zgrada, Split, Trg M. Pavlinovića 7,8 i Bijankinijeva 8,10 P – 4763, datum upisa u Registar: 30. 5. 2014. 1953. – 1954., Stanko Fabris</p>	<p>57. Zgrada Dalmacijavina, Split, Obala kneza Domagoja 15 P – 4947, datum upisa u Registar: 06. 10. 2014. 1959., Stanko Fabris</p>	<p>58. Stambena zgrada, Split, Bregovita 1, 2 i 3 P – 4986, datum upisa u Registar: 17. 03. 2015. 1955. – 1957., Stanko Fabris</p>
		
<p>59. Zgrada vinarije, Stari Grad P – 5163, datum upisa u Registar: 20. 07. 2015. 1949. – 1952., Stanko Fabris</p>	<p>60. Hotelski sklop „Bretanide“, Bol P – 5221, datum upisa u Registar: 30. 09. 2015. 1985., Dinko Kovačić</p>	<p>61. Osnovna škola „Maršal Tito“, danas O. Š. „Vis“, Vis RST – 0836- 1975, datum upisa u Registar: 17. 10. 1975. 1963. – 1964., Neven Šegvić</p>
		
<p>62. Zgrada Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, Split, Stjepana Gunjače bb Z – 5207, datum upisa u Registar: 24. 05. 2011. 1972. – 1976., Mladen Kauzlarić, završili Zvonimir Vrkljan, Sena Gvozdanović</p>	<p>63. Graditeljsko-krajobrazni sklop hotela „Jadran“, Tučepi Z – 5958, datum upisa u Registar: 19. 04. 2013. 1948. – 1949., Branko Bon</p>	<p>64. Motel „Sljeme“, Trogir Z – 6169, datum upisa u Registar: 20. 11. 2013. 1964. – 1965., Ivan Vitić</p>
		
<p>65. Dječje odmaralište – lječilište, Krvavica Z – 6385, datum upisa u Registar: 02. 10. 2014. 1963. – 1964., Rikard Marasović</p>	<p>66. Gradski stadion Poljud, Split Z – 6644, datum upisa u Registar: 30. 11. 2015. 1979., Boris Magaš</p>	<p>67. Kuća Šegvić na Peristilu, Split, Dioklecijanova 3 Z – 6699, datum upisa u Registar: 31. 03. 2016. 1962. – 1965., Neven Šegvić (suradnici D. Vrcan i I. Mrkonjić, J. Marasović – projekt rekonstrukcije i prezentacije antičkih nalaza)</p>

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	
	
<p>68. Zgrada nekadašnjega đaćkog doma, Novi dvori, Zaprešić P – 5227, datum upisa u Registar: 01. 12. 2015. 1960., Vjenceslav Richter</p>	

* Fotografije su preuzete iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske

LITERATURA:

Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. – 2020., Apolitika, Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja

Lončar, J. (2008.): Industrijske, slobodne i poslovne zone – pojam, značenje i faktori lokacije, *Geoadria* 13/2 187-206.

Ivančević, R. (2001.): *Za Zagreb (suprotiva mnogim)*, Zagreb, 22-23

Ivančević, R. (2003.): *Za Zagreb 2 (suprotiva mnogim)*, Zagreb, 249-250

Maroević, I. (2004.): Hrvatska arhitektura pedesetih, *Život umjetnosti* 71/72-04, str: 141-145.

Mohorovičić, A. (2012.): Tradicija povijesnog razvoja arhitekture na područja Hrvatske, *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, str: 2-13.

Odak, T. (2012.): Hrvatska arhitektonska alternativa 1945-85, *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, str: 31-101.

Paladino, Z. (2012.): Zaštita zagrebačke industrijske baštine izradbom konzervatorskih elaborata Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 33/34-2009./2010.

Paladino, Z. (2013.): *Lavoslav Horvat, kontekstualni ambijentalizam i moderna*, Zagreb, str. 179-183

Premerl, T. (1986.): Tragovi moderne u poslijeratnoj arhitekturi Hrvatske, *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, str. 14-21

Szabo, Gj. (1912.): Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historicističkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u godini 1911. *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva* N. S. XII, Zagreb 1912: 201-295

Šegvić, N. (1986.): Stanje stvari, jedno viđenje, 1945-1985. u: *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Br. 196-199/86, Udruženje hrvatskih arhitekata, Zagreb, str. 118-280

KRATICE

MK – UZKB – SA – Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Središnji arhiv

RZG – Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu

RST – Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu

GZG – Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode

Summary

LEGAL PROTECTION OF POST-WAR ARCHITECTURE FROM THE PERIOD 1945 - 1990 IN THE REPUBLIC OF CROATIA – CONTRIBUTION TO ITS EVALUATION AND PRESERVATION

The paper sets forth a chronological outline of the legal protection of post-war architecture from the period 1945-1990 in the Republic of Croatia with a catalogue containing 68 protected works of about thirty renowned architects, with a problem-oriented insight into the legal concept of protection in the context of political changes. Through an analysis of the protected post-war achievements inscribed in the Register of Cultural Properties of the Republic of Croatia, the representation of authors, territorial distribution of post-war architecture was researched while the representation of specific types according to purpose classification was analyzed separately. The document also poses the question of the challenges faced regarding the establishment of criteria which reflect contemporary conceptions of the relevance of more recent cultural heritage. Specific problems

encountered in singling out examples of protected post-war construction from the Register of Cultural Properties were highlighted. They resulted from different periods the architectural works were executed and which at times included works of more than one architect and impossibility of singling out the precise number of buildings constructed in a defined timeframe. In addition, emphasis was laid on the affirmation of post-war architecture in the last few years, instigated primarily by activities of civil initiatives in the European region, including Croatia which contributed to the evaluation, protection and preservation of this architecture. The work also serves as an impetus for the further elaboration and expansion of the methodology and criteria of protection and raising general and professional awareness on the value and importance of post-war architecture.